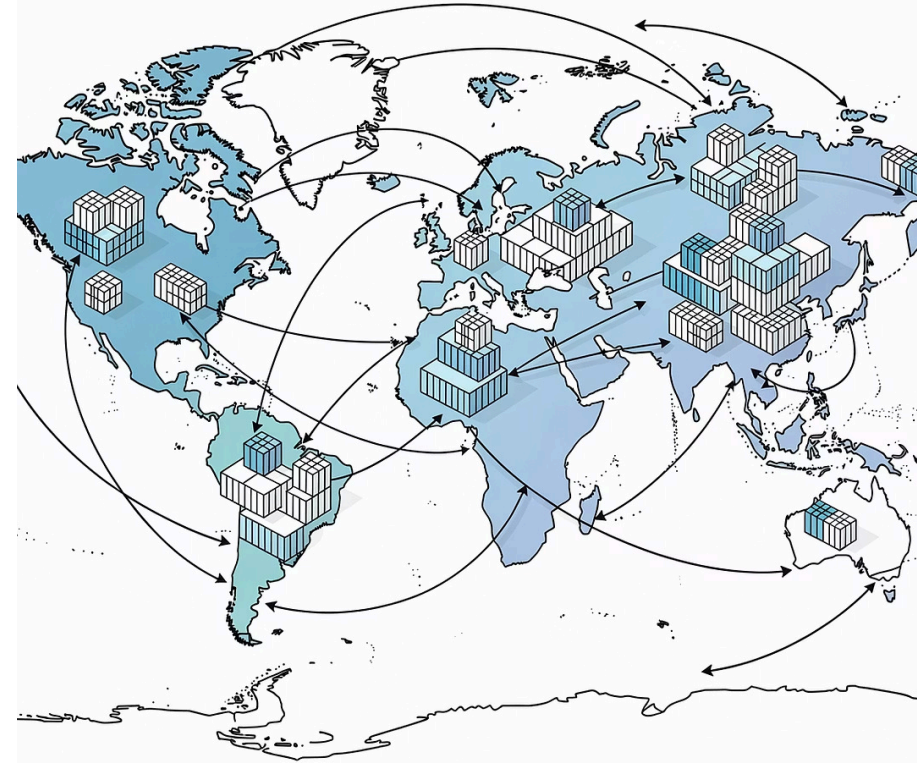

Теоретичні основи розвитку світового ринку товарів і послуг

Зміст теми

01

Чинники становлення ринку

Головні фактори та характерні риси формування світового ринку

03

Теоретичні концепції

Огляд класичних та сучасних теорій міжнародної торгівлі

02

Еволюція та структура

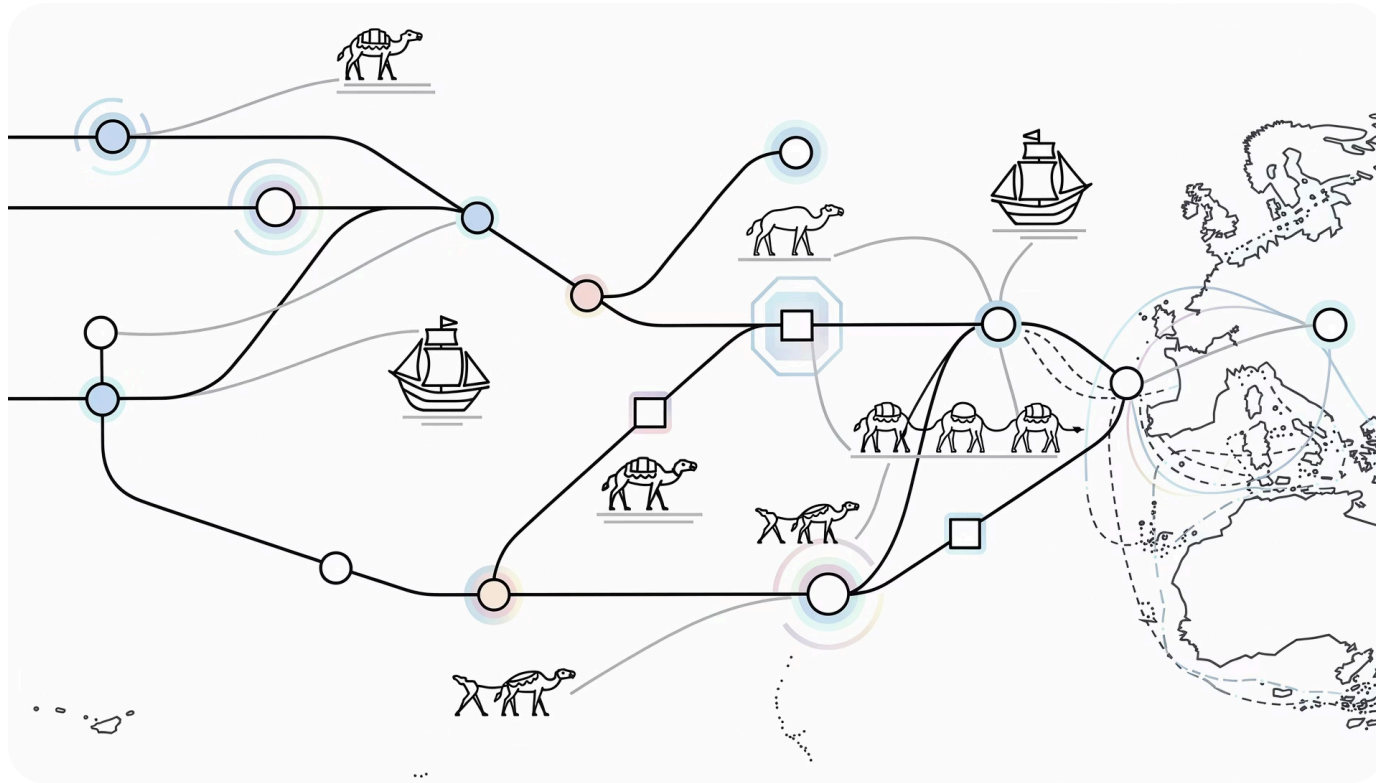
Особливості історичного розвитку та структурні трансформації

04

Практичне застосування

Аналіз релевантності теорій для сучасного ринку

Головні чинники становлення світового ринку

Формування світового ринку товарів і послуг відбувалося під впливом низки фундаментальних чинників, які визначили його сучасну структуру та динаміку розвитку.

Серед основних факторів виділяють географічні відкриття, промислові революції, розвиток транспортної інфраструктури та комунікаційних технологій. Ці елементи створили передумови для глобалізації торговельних відносин.

Політичні та економічні рішення держав, формування міжнародних інституцій, а також науково-технічний прогрес стали каталізаторами інтеграційних процесів у світовій економіці.

Ключові фактори розвитку світового ринку

Технологічний прогрес

Інновації у виробництві, транспортуванні та комунікаціях, які радикально знизили трансакційні витрати та прискорили обмін товарами

Лібералізація торгівлі

Зниження митних бар'єрів, укладення міжнародних торговельних угод та створення вільних економічних зон

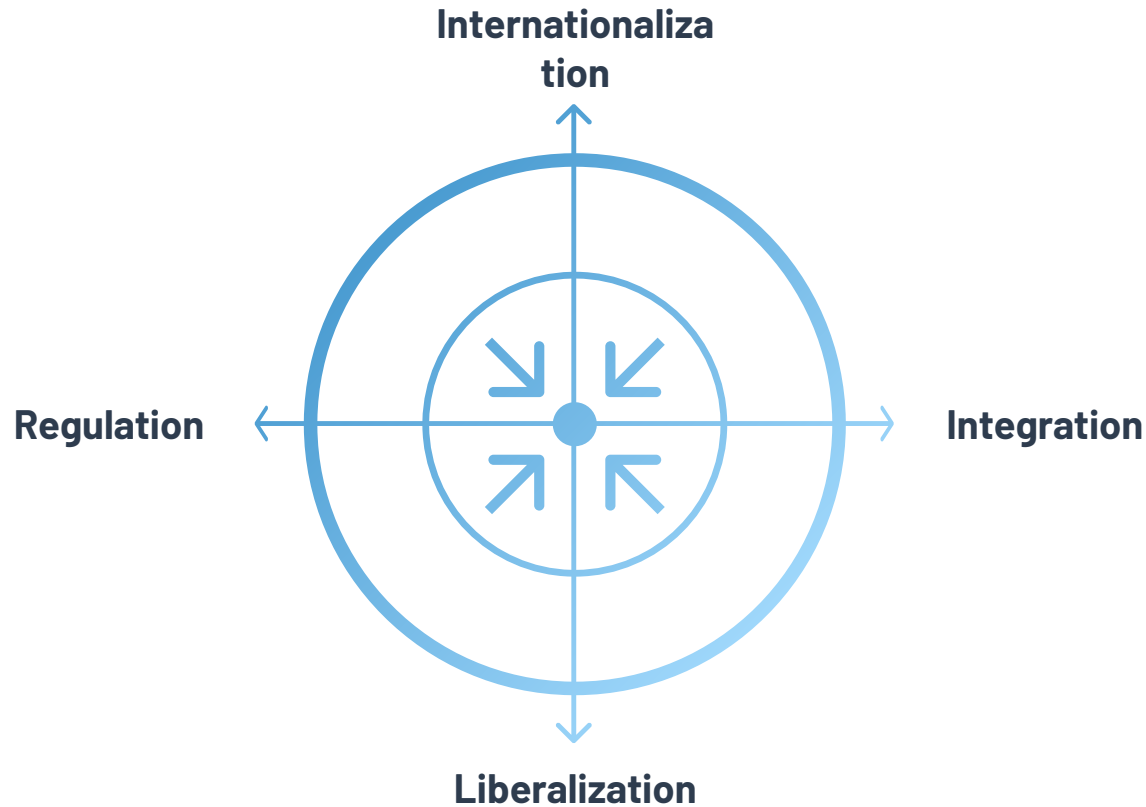
Глобалізація капіталу

Вільний рух інвестицій, формування транснаціональних корпорацій та інтеграція фінансових ринків

Демографічні зміни

Зростання населення, урбанізація та формування глобального середнього класу як рушійної сили споживання

Характерні риси світового ринку

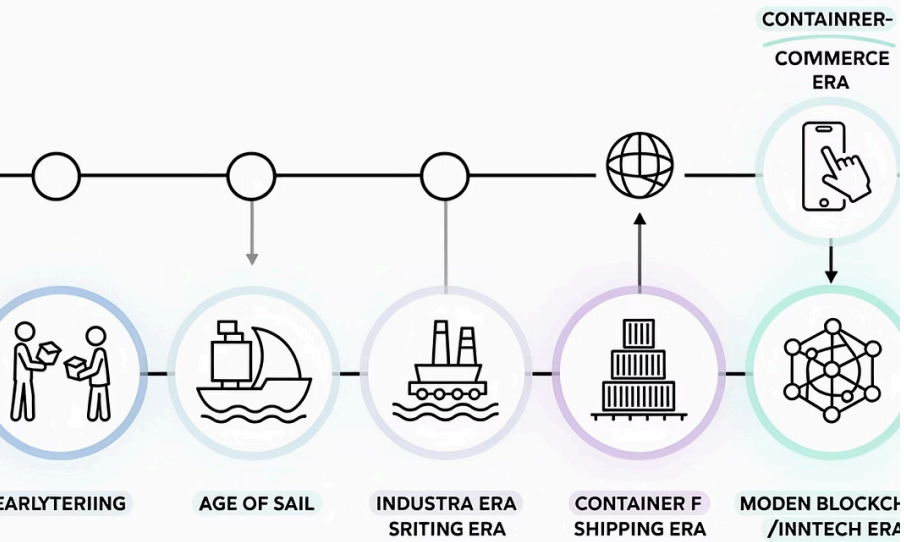

Діаграма ілюструє взаємозв'язок основних характеристик, що визначають функціонування сучасного світового ринку товарів і послуг.

Світовий ринок характеризується унікальним поєднанням національних та міжнародних елементів, що створює складну багаторівневу систему торговельних відносин.

- Інтернаціоналізація виробництва та збуту продукції
- Інтеграція національних економік у глобальні ланцюги створення вартості
- Лібералізація торговельного режиму та зниження протекціоністських бар'єрів
- Регулювання через міжнародні організації та багатосторонні угоди

Ці риси визначають сучасний етап розвитку міжнародної торгівлі та формують підґрунтя для подальшої глобальної економічної інтеграції.

ЕВОЛЮЦІЯ

Особливості еволюції світового ринку

Історичний розвиток світового ринку можна розглядати як послідовну зміну якісно різних етапів, кожен з яких характеризувався специфічними формами організації торгівлі, домінуючими товарами та географічною конфігурацією торговельних потоків.

Від караванної торгівлі Великим шовковим шляхом до сучасної цифрової комерції – еволюція ринку демонструє постійне зростання масштабів, диверсифікацію товарної номенклатури та ускладнення механізмів обміну. Кожен етап приносив нові форми організації торгівлі, інструменти фінансування та методи регулювання міжнародних економічних відносин.

Етапи розвитку світового ринку

XV-XVII століття

Епоха великих географічних відкриттів. Формування колоніальної системи, встановлення торговельних маршрутів між континентами, домінування меркантилістської політики

1

2

XVIII-XIX століття

Промислова революція та індустріалізація. Масове виробництво, розвиток парового транспорту, зростання обсягів міжнародної торгівлі промисловими товарами

3

XX століття (до 1945)

Період світових воїн та протекціонізму. Руйнування глобальних торговельних зв'язків, формування автаркічних економічних блоків, Велика депресія

4

1945-1990

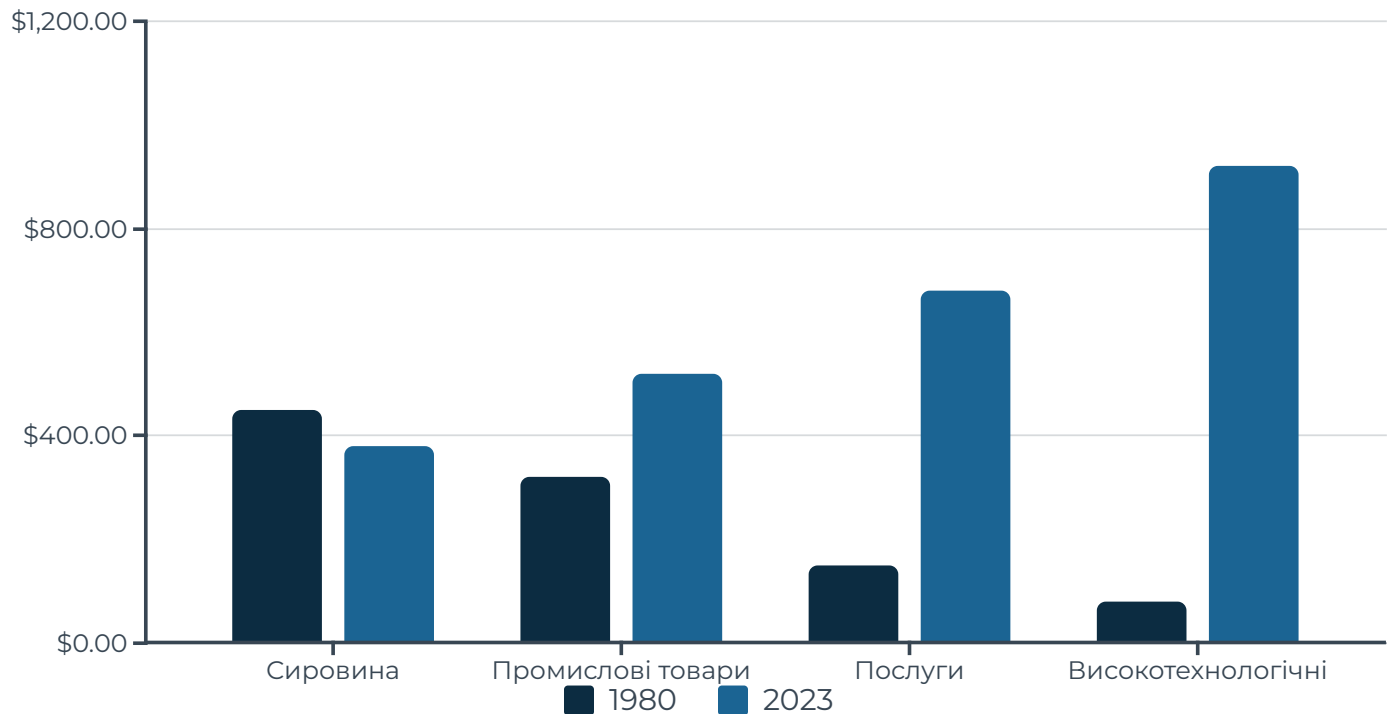
Повоєнна лібералізація та інституціоналізація. Створення ГАТТ/СОТ, Бреттон-Вудської системи, регіональних інтеграційних об'єднань

5

1990 - сьогодні

Епоха глобалізації та цифровізації. Формування глобальних ланцюгів вартості, розвиток електронної комерції, нові форми торговельного протекціонізму

Структурні зміни світового ринку

Структурні трансформації світового ринку відображають фундаментальні зміни в глобальній економіці. Протягом останніх десятиліть спостерігається різке зростання частки послуг та високотехнологічної продукції.

Особливо помітним є експоненційне зростання торгівлі цифровими послугами, інтелектуальною власністю та наукомісткими товарами. Водночас традиційна сировинна складова поступово втрачає свої позиції у структурі світового експорту.

Ці зміни відображають перехід до постіндустріальної моделі економіки та зростаючу роль знань як ключового фактору конкурентоспроможності.

Моделі розвитку світового ринку

Ліберальна модель

Характеризується мінімальним державним втручанням, вільною конкуренцією та ринковим ціноутворенням. Приклади: США, Великобританія, Сінгапур

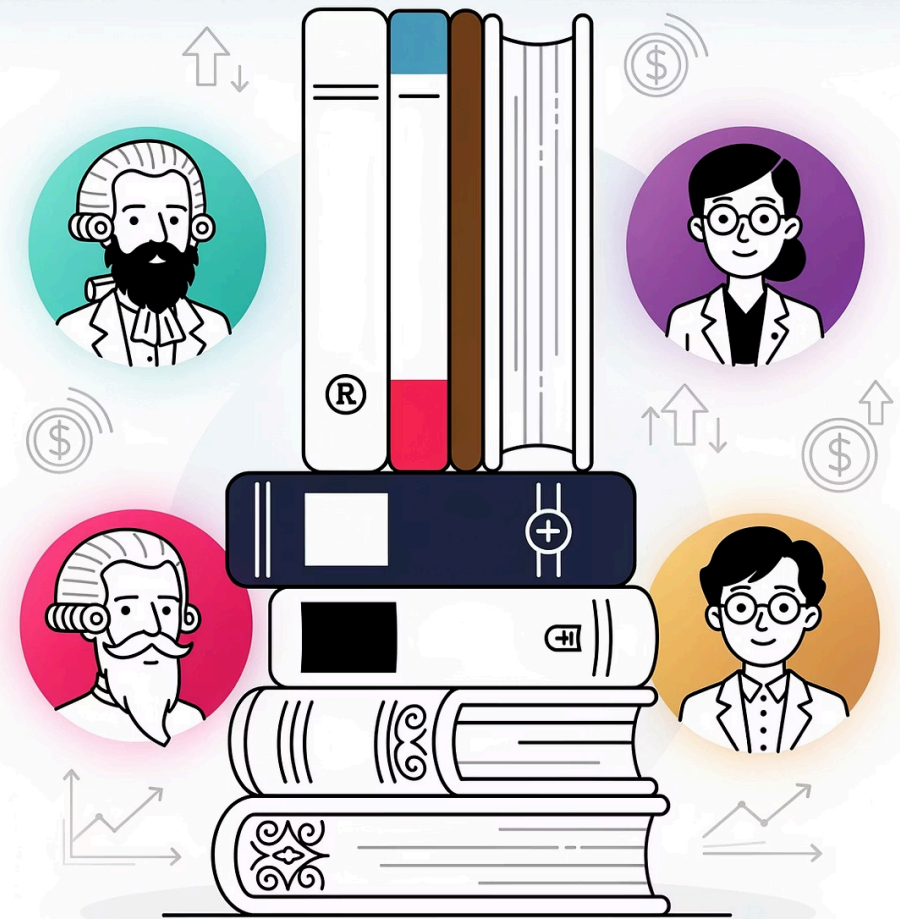
Дирижистська модель

Передбачає активну роль держави у регулюванні торгівлі, стратегічне планування та селективний протекціонізм. Приклади: Франція, Японія, Південна Корея

Соціально-ринкова модель

Поєднує ринкові механізми із соціальними гарантіями та сталим розвитком. Приклади: Німеччина, Скандинавські країни, Нідерланди

Вибір моделі розвитку залежить від історичних традицій, рівня економічного розвитку, геополітичного становища країни та цілей національної економічної політики.

ЧАСТИНА 2

Еволюція теорій міжнародної торгівлі

Теоретичне осмислення міжнародної торгівлі пройшло тривалий шлях від ранніх меркантилістських концепцій до складних сучасних моделей, що враховують глобальні ланцюги вартості, технологічні переваги та інституційні фактори.

Кожна теорія виникла як відповідь на конкретні економічні виклики свого часу і намагалася пояснити, чому країни торгують між собою, які товари вони експортують та імпортують, і які наслідки це має для добробуту націй.

Основні теоретичні школи

Меркантилізм (XVI-XVIII ст.)

Багатство нації визначається запасами золота та срібла. Необхідність позитивного торговельного балансу

Класична школа (XVIII-XIX ст.)

Теорії абсолютних та порівняльних переваг. Взаємовигідність вільної торгівлі

Неокласична школа (XX ст.)

Теорія співвідношення факторів виробництва, теорема Хекшера-Оліна-Самуельсона

Сучасні теорії (кінець XX-XXI ст.)

Неотехнологічні концепції, теорія конкурентних переваг, нова теорія торгівлі

Меркантилізм: значення та обмеженість

Меркантилізм як перша систематична економічна доктрина домінував у Європі протягом XVI-XVIII століть. Центральна ідея – багатство нації вимірюється кількістю дорогоцінних металів, насамперед золота та срібла.

Основні постулати

- Експорт має перевищувати імпорт
- Державне регулювання торгівлі є необхідним
- Колонії як джерела сировини та ринки збуту
- Захист національної промисловості високими митами

Історичне значення

Меркантилізм сприяв накопиченню капіталу, розвитку національної промисловості та формуванню сильних централізованих держав у Європі.

Обмеженість теорії

Помилкове ототожнення багатства з грошима, ігнорування взаємовигідності торгівлі, протекціонізм як перешкода економічному розвитку, концепція гри з нульовою сумою у міжнародних відносинах.

ТЕОРІЯ 2

Теорія абсолютних переваг Адама Сміта

У 1776 році Адам Сміт у праці "Багатство народів" сформулював революційну для свого часу ідею: країни повинні спеціалізуватися на виробництві тих товарів, які вони можуть виробляти ефективніше (з меншими витратами), ніж інші країни.

Основна передумова теорії – якщо кожна країна концентрується на виробництві товарів, де вона має абсолютну перевагу, і обмінює їх на товари інших країн, то сукупний обсяг виробництва збільшується, що призводить до зростання добробуту всіх учасників торгівлі.

Сміт довів хибність меркантилістського підходу, продемонструвавши, що міжнародна торгівля – це не гра з нульовою сумою, а процес, вигідний для всіх учасників.

Приклад абсолютних переваг

Без спеціалізації

Країна	Тканина	Вино
Англія	100 м	50 л
Португалія	90 м	80 л
Всього	190 м	130 л

Англія витрачає менше праці на виробництво тканини (абсолютна перевага), Португалія – на виробництво вина.

Зі спеціалізацією

Країна	Тканина	Вино
Англія	200 м	0 л
Португалія	0 м	160 л
Всього	200 м	160 л

Після спеціалізації та обміну обидві країни отримують більше обох товарів, демонструючи взаємну вигоду від торгівлі.

Теорія порівняльних переваг Давіда Рікардо

У 1817 році Давід Рікардо розширив теорію Сміта, доводячи, що торгівля є вигідною навіть тоді, коли одна країна має абсолютні переваги у виробництві всіх товарів. Ключовою є не абсолютна, а порівняльна (відносна) перевага.

Країна повинна спеціалізуватися на виробництві тих товарів, де її відносна ефективність найвища, тобто де альтернативні витрати виробництва є найнижчими.

Ця теорія стала фундаментом для обґрунтування політики вільної торгівлі і залишається актуальною донині, пояснюючи базові принципи міжнародного поділу праці.

Визначення ціни товару за теорією порівняльних переваг

Теорія Рікардо визначає, що ціна товару в міжнародній торгівлі встановлюється між внутрішніми цінами країн-торговельних партнерів. Розглянемо механізм ціноутворення детальніше.

Внутрішні ціни

Якщо в країні А 1 одиниця товару X коштує 2 одиниці товару Y, а в країні Б – 4 одиниці Y, то виникає основа для торгівлі

Діапазон ціни

Міжнародна ціна встановиться між 2 та 4 одиницями товару Y за одиницю товару X, забезпечуючи вигоду обом сторонам

Розподіл вигоди

Конкретна ціна залежить від попиту та пропозиції і визначає, як розподілятиметься виграш від торгівлі між країнами

Чим ближче міжнародна ціна до внутрішньої ціни певної країни, тим меншу вигоду отримує ця країна від торгівлі, і навпаки.

Недоліки класичних теорій переваг

Спрощені припущення

Теорії базуються на нереалістичних припущеннях: відсутність транспортних витрат, повна мобільність факторів виробництва всередині країн, незмінність технологій та відсутність економії на масштабі

Трудова теорія вартості

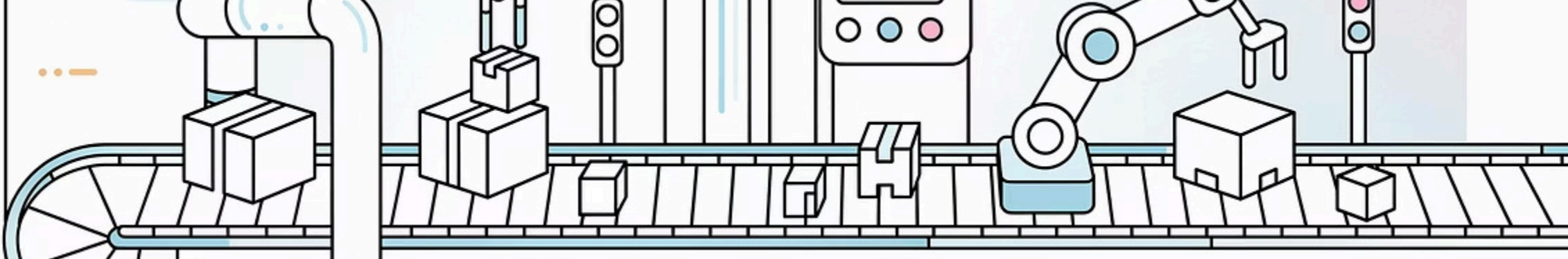
Використання виключно праці як єдиного фактору виробництва ігнорує роль капіталу, землі, підприємництва та технологій у створенні вартості

Статичний підхід

Теорії не пояснюють динаміку змін порівняльних переваг у часі, вплив науково-технічного прогресу та структурних трансформацій економіки

Ігнорування розподільчих ефектів

Не враховується нерівномірний розподіл вигод від торгівлі всередині країн, що може призводити до загострення соціальних проблем

ТЕОРІЯ 4

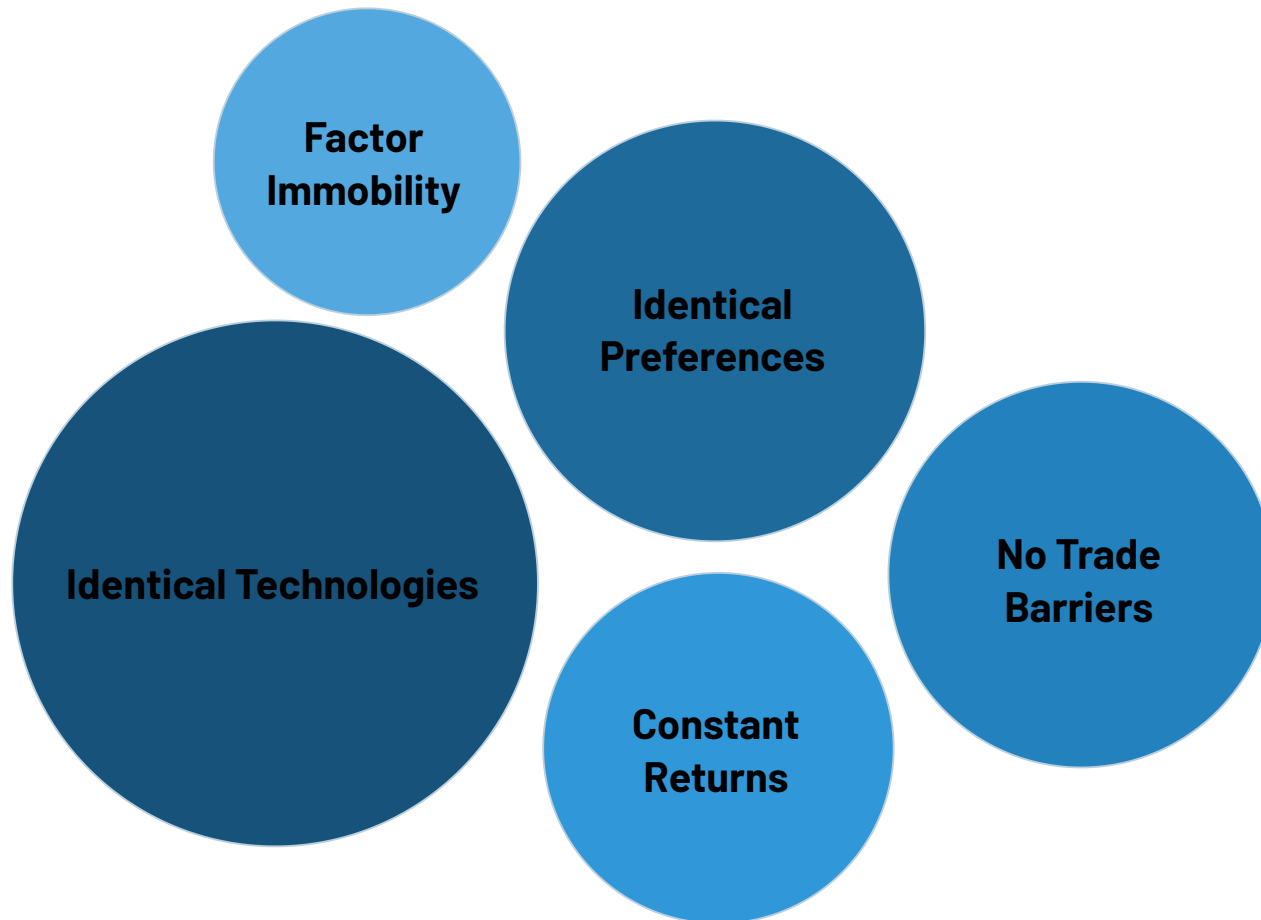
Теорія Хекшера-Оліна: співвідношення факторів виробництва

У 1930-х роках шведські економісти Елі Хекшер та Бертіл Олін розробили неокласичну теорію міжнародної торгівлі, яка пояснює торговельні потоки через відмінності у забезпеченості країн факторами виробництва.

Основна ідея: країна експортує товари, для виробництва яких інтенсивно використовується фактор виробництва, яким вона відносно краще забезпечена, і імпортує товари, для виробництва яких потрібні фактори, якими вона забезпечена гірше.

Наприклад, країна з надлишком капіталу експортуватиме капіталомісткі товари, а країна з надлишком робочої сили – трудомісткі товари. Теорія передбачає, що торгівля призведе до вирівнювання цін на фактори виробництва між країнами.

Допущення та обмеження теорії Хекшера-Оліна

Критичні допущення

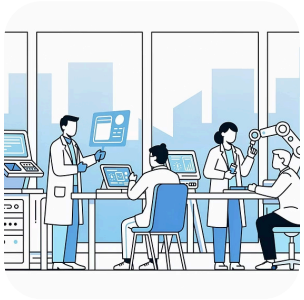
- Ідентичність виробничих технологій у всіх країнах
- Однакові споживчі переваги населення
- Відсутність торговельних бар'єрів та транспортних витрат
- Постійна віддача від масштабу виробництва
- Повна мобільність факторів всередині країн та їх неможливість між країнами

Парадокс Леонтьєва

Емпіричні дослідження виявили суперечності: США, маючи надлишок капіталу, експортували трудомісткі товари. Це потребувало розширення теорії.

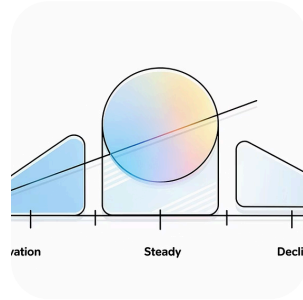
Основні допущення теорії створюють ідеалізовану модель міжнародної торгівлі, яка дозволяє виокремити вплив різниці у забезпеченості факторами виробництва.

Неотехнологічні теорії міжнародної торгівлі

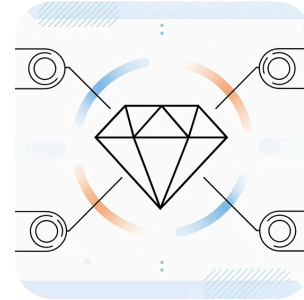
Теорія технологічного розриву

Інновації створюють тимчасову монополію для країни-новатора, що експортує новий товар до моменту дифузії технології

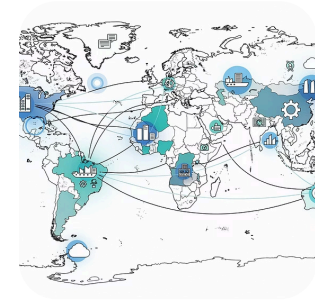
Теорія життєвого циклу продукту

Товар проходить етапи від інновації в розвиненій країні до масового виробництва в країнах, що розвиваються

Теорія конкурентних переваг

М. Портер доводить, що конкурентоспроможність визначається чотирма групами факторів: умовами для факторів виробництва, умовами попиту, спорідненими галузями та стратегією фірм

Нова теорія торгівлі

П. Кругман пояснює торгівлю через економію на масштабі та недосконалу конкуренцію, обґрунтовуючи внутрішньогалузеву торгівлю

Сучасні теорії інтегрують технологічні, інституційні та стратегічні чинники, пропонуючи комплексне розуміння динаміки міжнародної торгівлі у XXI столітті.